

ЕВРИСТИКА КОНЦЕПТУ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА

В статье рассматривается проблема использования концепта сетевого общества при обосновании современных глобализационных социальных процессов. Показана корректность и эффективность данного концепта для социального знания. Утверждается, что сетевое движение является техническим средством для достижения цели гармоничного развития общественных отношений.

Ключевые слова: эвристика, концепт, сетевое общество.

The problem of use of the network society concept on the basis of modern globalization social processes has been examined in the article. Correctness and effectiveness of this concept for the social knowledge has been shown. It is maintained, that the network movement is a technical mean for achievement of the aim of the social relations harmonious development.

Keywords: heuristic, concept, network society.

Формулювання проблеми. Останнім часом багато говорять про інформаціоналістську парадигму, що претендує на статус найбільш адекватної онтологічної, гносеологічної, аксіологічної і прагматичної концепції сучасного соціально-філософського знання. Такий стан справ є теоретичним відбиттям суспільствознавцями тенденцій світ-системної кризи індустріального капіталізму з його вертикально-ієрархічним режимом влади (сьогодні вже багато в чому реакційного) і переходом до прогресивного постіндустріального, нонієрархічного режиму комунікації так званого інформаційного або мережевого суспільства, у якому інформація і знання виступають головним ресурсом, у перспективі здатним забезпечити виживаність і гармонічний розвиток кожного представника людства. Боротьба за оптимізацію цього новітнього технологічного і, по суті, гуманістичного руху розгортається і в сфері соціальної практики, і в сфері соціальної теорії. Актуальність боротьби зменшиться тільки з пануванням інформаціоналізму-як-гуманізму. Проблемним місцем вважаємо слабкий вплив теоретичної свідомості на суспільне буття, що, як здається, пов'язане з неопрацьованістю ідеології інформаціоналізму і насамперед евристики «мережевої аргументації».

Розробленість теми. Проблема оптимізації інформаційного руху в контексті суперечливих тенденцій глобалізації суспільних відносин займались корифеї соціальної думки ХХ століття, наприклад, Д. Белл («Майбутнє постіндустріальне суспільство», 1973), У. Бек («Суспільство ризику. На шляху у другий модерн», 1986), І. Валлерстайн («Після лібералізму», 1995), П. Кеннеді («Вступаючи в ХХІ століття», 1997), М. Кастельс («Інформаційне століття: економіка, суспільство і культура», 1998), Ф. Вебстер («Теорії інформаційного суспільства», 2000). Незважаючи на зусилля цих учених, залишається неопрацьованим питання про використання концепту мережевого суспільства.

Метою статті є аналіз евристичного потенціалу концепту мережевого суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо за необхідне на початку нашого дослідження визначитися зі змістом поняття евристики. Евристичні правила застосовували зі стародавності. У первинному значенні евристика (від грец. *heurisko*) означає «виявляю, відкриваю». Використання терміну «евристика» пов'язують з ім'ям давньогрецького вченого Пагша Олександрійського (III ст. до н. е.). Тут евристика з'являється як сукупність принципів, призначених для тих, хто бажав навчитися математиці. Учені робили спроби викласти евристику як науку про відкриття. Шукали метод, що забезпечує оптимальний вибір потрібного рішення. Але теорія такого методу не створена й сьогодні. Проблема полягає в тому, що евристику не можна звести до комбінаторики відомого. Мімесис тут начебто бучує.

Наведемо ряд думок у визначенні евристики. Російський вчений Т. Г. Лешкевич вважає (див. його «Філософія науки: традиції і новаци», 2001), що важливим досягненням філософії науки на рубежі сторіч стало усвідомлення можливостей евристики як універсальної настанови, що санкціонує пошук і вирішення проблем в умовах невизначеності.

Евристика є протилежністю алгоритму, який описує цілком певний набір операцій для одержання конкретного результату, евристики – це загальні рекомендації або поради, засновані на статистичній очевидності (наприклад, «паління скорочує ваше життя», «люди з вищою освітою найімовірніше позитивно поставляться до цієї реклами, ніж...») або теоретичних міркуваннях (наприклад, «механізм синтезу вітаміну X, у нашому розумінні, дозволяє стверджувати, що вживання продукту Y зменшує дефіцит X») [1].

Сферу евристики заповнюють неточні й нестрогі метафоричні регулятиви. Тому евристику пов'язують з переживанням. Не можна сказати, що поняття переживання є новим. Уже В. Дильтей у роботі «*Das Erlebnis und die Dichtung*» (1905) розробляє поняття переживання, що передбачає безпосередню даність і, на його думку, є матеріалом для образного фантазування. Філософ-герменевтик Х.-Г. Гадамер коментує цей погляд так: «От що прагне виразити поняття переживання: розумові структури, які ми зустрічаємо в гуманітарних науках, цілком можуть бути нам далекими і незрозумілими; їх можна зрештою звести до одиниць даного у свідомості, що вже не містять нічого далекого, предметного, нужденного в інтерпретації. Вони є одиницями переживання, що вже самі по собі – одиниці значеннєві» [2, с. 109].

Так, поняття переживання стає підставою свідомості і самосвідомості, значеннєвою одиницею й утворює теоретико-пізнавальну основу для всякого пізнання об'єктивного світу. Наприклад, в Е. Гуссерля поняття переживання виражає інтенціональне відношення. Переживання – це підкреслена безпосередність, що позбавляє значення всяке судження; все пережите, пережите самостійно, воно належить єдності, яку становить індивід, і водночас містить у собі самому вказівку на життя цього індивіда, взяту як ціле [2, с. 111].

І все-таки для усвідомлення (свідомості, самосвідомості) недостатньо індивідуального переживання. Усвідомлення є *ансамблем* переживань багатьох

Інших. Алі ці переживання пронизані практикою, масовою зряддевою діяльністю. Спільна ж діяльність людей принципово наслідувальна, ідентифікативна.

У першій половині ХХ століття австрійський математик і логік К. Гедель переконливо довів, що в «багатих» теоретичних системах завжди є інтуїтивний, неформалізований залишок. Тому в системі методологічного мислення евристику сприймають як вельми неусвідомлювану, але надлишкову за своїм потенціалом сюрпризну сферу пошуку і знахідок.

Евристичне міркування слід розглядати не як остаточне і строге, а як попереднє і правдоподібне. Евристика є стратегією вибору оптимального рішення. Евристика міждисциплінарна, метатеоретична, отже, така, що не формалізується.

У проблемне поле філософії науки евристику включено з метою відбити константну властивість всякої моделі зростання наукового знання, а саме ситуацію, коли теорія виходить за свої межі й претендує на розширення. Евристичність цього процесу, що пов'язана із завоюванням нових змістовних площин і ніш, очевидна. Евристичність, як переконливо показано в роботі В.В. Ільїна (див. «Теория познания», 1993), є властивістю теорії виходити за свої первісні межі, здійснювати експансію й прагнути до розширення.

Зв'язок у визначенні поняття евристики ми знаходимо в дослідженні Т. Г. Лешкевича [3] і роботі українських філософів В. О. Чернієнко й О. В. Новосьолова [4], де досліджено зв'язок понять транзитивності, творчості, креативності й маргінальності. Вважаємо корисним повністю навести висновки українських авторів: «З позицій соціологізаторства, вважаємо креативність фактичною схильністю до творчості, тобто схильністю до відновлення зв'язування тотожності мислення й буття, тобто схильністю виходу за наявне, сформоване буття, тобто виходом за межі будь-якого буття, тобто схильністю до межових, маргінальних станів, ситуацій. Суб'єкт у маргінальних ситуаціях схильний бути креативним. Для примітива – спосіб мислення й спосіб буття тотожні. Креатив є критикою примітива. Креатив є критикою думки в її тотожності з буттям. Для креатива тотожність мислення й буття є проблемою. Креатив є культурою мислення, є культурою сумніву в наявній логіці, у її загальності. Креативність є ніби спонтанністю дії, що ставить у глухий кут примітива» [4, с. 68].

Але розумовий вихід за межі будь-якого буття є операція трансцендування або метафізика. Американський методолог науки ХХ століття М. Вартофський вважав, що метафізика являє собою найбільш загальний метод *критичного й систематичного* формування альтернативних концептуальних структур, тільки в рамках яких і можливе теоретичне пізнання; метафізика історично була й продовжує бути *евристичним* засобом для наукового дослідження й побудови теорій. Евристика, за М. Вартофським, допомагає нам задати загальну структуру наших дій, отже, прогнозувати майбутнє.

Про нетривіальність розуміння метафізики філософ писав: «Метафізика як найбільш загальне й абстрактне теоретичне дослідження дає нам чітке уявлення про структуру теорій. Основними ознаками, які виявляються в будь-якій гідній вивчення метафізичній системі, є: *систематична структура, референція, абстракція*. У

зв'язку з цим метафізика описує найбільш загальну схему концептуальних моделей. Оскільки я хочу обґрунтувати твердження, що до *розуміння* ми приходимо тільки на основі цих концептуальних моделей, остільки метафізика – задаючи найбільш загальне й абстрактне тлумачення умов, за яких що-небудь може бути зрозуміло, – стає евристикою для наукового розуміння. Метафізика... виявляється умовою розвитку будь-якого дослідження» [5, с. 84–85].

Очевидно, що не всяка теоретична побудова буде метафізичною теорією і що серед останніх є гарні й погані. Погана метафізика (міф, релігія) має недоліки й у своїй структурі, і в плані її референційності, і в абстрактності. Якщо прийняти запропоновані М. Вартофським критерії метафізичної теорії, а саме *систематичну структуру, референцію й абстракцію*, то відсутність структурної строгості або чіткої референції говорить про розпливчасту метафізику, а відсутність спільності (загальності) вказує на вузькість метафізики.

М. Вартофський стверджував, що структури метафізичних систем виводяться зі структур, у рамках яких сформульовані поняття здорового глузду, і кінець кінцем зі структур повсякденного поведіння й суспільно-історичної практики [5, с. 105]. У тих сферах, де поняття здорового глузду збережене й використовуване, зберігається й відповідна форма досвіду, що утворюється за допомогою цих понять, і цю форму можна вважати «постійною», або «універсальною». У процесі здійснення величезної кількості коректувань здорового глузду і виникає метафізика. Саме «універсалії» структур здорового глузду і є тим, що метафізика намагається спочатку сформулювати систематично, а потім критикувати.

Але «універсалії» здорового глузду, що є загальними висловленнями, не виведені безпосередньо з одиничних висловлювань спостереження і становлять найціннішу частину осмислення світу. З інтуїтивних і прагматичних міркувань вони виглядають прийнятними, а з формальних, логічних міркувань, як таких, що не піддаються верифікації, їх мають вважати неприйнятними й безглуздими. Індуктивна дискурсія тут «відпочиває».

Наприклад, Першопредок міфу, Бог релігії, Субстанція філософії – перед нами ряд метафор-евристик, що рухається. Метафора схоплює і змістовно визначає об'єкти високого ступеня абстракції. Такі об'єкти не піддаються верифікації. Тут дискурсивне межує з інтуїтивним. Метафора не тільки формує уявлення про об'єкт, вона також визначає спосіб і стиль мислення про нього. Зміна міфологом, теологом, філософом завжди супроводжується зміною ключової метафори, що вводить нову сферу уподібнень, нову аналогію.

Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет вважав, що метафора – це чи не єдиний спосіб схопити і змістовно визначити об'єкти високого ступеня абстракції. Пізніше стали говорити (Р. Бойд) про те, що метафора відкриває «епістемічний доступ» до поняття. Розглядаючи наскрізну для всієї історії людства тему тотожності мислення й буття, Х. Ортега-і-Гассет писав: «Універсальне відношення між суб'єктом і об'єктом – відношення усвідомлювання – можна досягнути, тільки уподібнивши його якому-небудь іншому відношенню між об'єктами. У результаті такого уподібнення ми одержимо метафору. Інтерпретуючи універсальне явище через більш для нас

доступне приватне відношення, ми не повинні забувати, що оперуємо всього лише науковою метафорою. Ми не повинні встановлювати між цими різними об'єктами відношення тотожності так, як це роблять у поезії. Небезпека ототожнення тут дуже велика. Тому що від наших уявлень про свідомість залежить наша концепція світу, а від неї у свою чергу залежить наша мораль, наша політика, наше мистецтво. Виходить, що весь величезний будинок Всесвіту, сповненого життя, спочиває на крихітному й повітряному тільці метафори» [6, с. 77].

Провідний представник сучасної «нарративістської» філософії історії Ф. Анкерсміт вводить термін «нарративна субстанція» (скорочено «Ns», у множині – «Nss») [7, с. 145]. Філософ вважає, що Ns – це «єднальна або всеохопна метафора» або керівний принцип, наприклад, «Античність», «Ренесанс», «Освіта», «соціальний клас», «держава», «холодна війна». Ф. Анкерсміт стверджує, що Nss суть *речі*, а не *поняття*. «Nss є первинними логічними сутностями в історіографічних описах минулого; вони „прості“, як лейбніцевські монади» [7, с. 146]. Так і концепти безпосередньо не співвідносяться з відповідною предметною областю, радше навпаки, вони є засобами, що організують у своїй деякій цілісності способи бачення, конструювання реальності. Справді, поняття співвідносять *речі* зі *словами*, а Nss або концепти виконують семантичну й імперативну функції. Але очевидно, що метафора-концепт, метафора-евристика, метафора-Nss знаменує собою лише початок розумового процесу. Вона відповідає здатності людини схоплювати й створювати подібність між дуже різними об'єктами. Метафора згасає, коли дасть поштовх розвитку думки. Вона – знаряддя, а не продукт наукового пошуку. На зміну метафорі приходять поняття.

Наведена вище аргументація на користь поглиблення змісту поняття евристики дозволяє визначити евристику як результат метафізичного, цілісного переживання буття будь-якого масштабу і як процедуру, що звужує простір пізнавального пошуку. Цього матеріалу має вистачити для аналізу евристичного потенціалу концепту мережевого суспільства. Наступний текст певною мірою і є результатом дії «мережевої» евристики. «Мережева аргументація» здатна виявитись на тлі «інформаційної аргументації».

Діяльність з маніпуляції інформацією і знанням як ключовими відношеннями інформаціоналізму – ідеології і практики новітнього етапу капіталізму – вимагає відповідного розуміння. Тут є труднощі, пов'язані з трактуванням поняття інформації. Існують два підходи до універсального визначення інформації: атрибутивний і функціональний. Деякі вчені схильні не виправдано розширено (атрибутивно) трактувати інформацію, розглядаючи її як *загальну властивість матерії* [8, с. 47]. Вважаємо цей погляд хибним. Будемо дотримуватися діалектико-матеріалістичного погляду на предмет, а саме: інформація як така відсутня у світі добіологічних взаємодій, у якому будь-який енергетичний імпульс завжди дорівнює собі самому і не стає сигналом, не знаходить ніяких значень (змістів), що не збігаються з його субстратними властивостями; відсталий світ володіє лише потенційною інформаційністю, яка актуалізується для систем, здатних «зчитувати» інформацію з її матеріальних носіїв; феномен інформаційності властивий тільки живій матерії, у

системі «жива істота – середовище»; відстала матерія містить у собі лише потенційну інформацію, яку можуть розпакувати тільки живі істоти у формі патерну зовнішніх подій, що викликає, направляє і контролює поведінкову реакцію.

Вважаємо адекватним визначати інформацію, як це робить російський філософ-матеріаліст К. Х. Момджян, як сукупність значимих сигналів, які керують поведінням, що виробляють і транслують системи, які саморегулюються, і здатні будувати свої відносини із середовищем за принципом зворотного зв'язку, «тестуючи» зовнішні впливи і переробляючи їх в адаптивні реакції [9, с. 190]. Дослідник правильно, як нам здається, проголошує і відмову від зведення інформації до понятійних конструкцій, осяжних розумом, заснованих на феномені «другої сигнальної системи».

Інформацію вважають ключовим, генеральним ресурсом так званого інформаційного суспільства. Уточнимо зміст поняття інформаційного суспільства. Так, на погляд російських учених І. Б. Новіка та А. Ш. Абдуллаєва, *інформаційне суспільство* – функціонально-розподільна гетерархічна (децентралізована) система, що динамічно розвивається, рівнозначних, взаємозалежних елементів – економіки, культури (науки, технології, ідеології) і політики, що в сутності своїй подібні до функціональної структури організації людського мозку [10, с. 7]. Вирішальна роль в організації інформаційного середовища належить соціально-економічним факторам: маневруванню капітальними вкладеннями з тенденцією виділення дедалі більших засобів на впровадження комп'ютерів у народне господарство і сферу культури; визначенню оптимальних шляхів функціонування інформації як товару; подоланню надмірної таємності; розробленню стимулів людини до інформаційної діяльності [10, с. 8].

На думку відомого соціолога сучасності М. Кастельса, термін «*інформаційне суспільство*» підкреслює роль інформації в суспільстві, однак інформація мала критичну важливість у всіх історичних типах суспільств; термін «*інформаційне суспільство*» вказує на атрибут специфічної форми соціальної організації, у якій завдяки новим технологічним умовам, що виникають у конкретний історичний період, генерування, оброблення й передавання інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності і влади [11, с. 42]. Учений згоден ототожнити ці терміни насамперед через несуттєвості слововживання і на догоду традиційного сприйняття, віддаючи перевагу терміну «інформаційне суспільство».

Отже, основу інформаційного суспільства створює інформація, інформативність, інформованість, тобто тут панівним відношенням у всіх сферах соціальної практики є *відношення інформаційної технології*; таке суспільство організоване в глобальному масштабі в інформаційно-виробничу мережу, що дозволяє оптимізувати виробництво й обмін. Таким чином, «глобальне суспільство», «мережеве суспільство», «мережеве підприємство» – суть тотожні концепти. *Постіндустріальні, інформаційні, мережеві* технологічні режими, спираючись на мікроелектроніку, «логістичну» мережеву телекомунікаційну й транспортну інфраструктуру, ліквідують *індустріальні* режими, побудовані на вертикальних, менш гнучких технологічних зв'язках, що дисонують моделі *глокалізації* (термін, що означає глобально-локальну взаємозалежність).

Глобальний «мережевий атрактор» поглинає мультикультурні реальності, що, мабуть, не виключає розмаїтості, плюралізму локальних моделей інформаційного суспільства.

Український філософ А. Ю. Кузнецов, аналізуючи поняття інформації як парадигмостворювального концепту, резонно зауважує, що предикатування інформації тільки через кількісні характеристики і методи математичної статистики (К. Шеннон, А. Н. Колмогоров) не надає право соціологам, які пропонують розглядати сучасне суспільство як інформаційне, говорити про якісну зміну суспільства [12, с. 72–73]. Філософ вважає, що поняття інформаційного суспільства не містить у собі академічної точності, однак це сьогодні не заважає йому багато в чому визначати соціальну парадигму постмодернізму.

Справді, гіпостазована соціальними теоретиками інформація є підставою реакційної соціально-філософської теорії, схожої з тими відомими теоріями, у яких пороки конкретного суспільства піднесено до абсолюту і перетворено в щось непереборне – субстанцію, субстанцію влади, волі, техніки, мови, ідентичності, інформації. Інформація починає тоді відігравати роль вихідної абстракції. Інформація і світ ототожнюють. Деякі дослідники справедливо вважають, що інформація є безневинним прикриттям, чудовою стартовою позицією для політичних задумів технократів, які не хочуть відкривати, наскільки це можливо, свої правдиві цілі [13].

Але «інформаційна аргументація» у ряді випадків є корисною для обґрунтування і розуміння новітніх рухів. Так, російський учений А. І. Каптерев як найважливіші властивості інформаційного простору виділяє цілісність, комунікативність, динамічність, розширення кордонів, підвищення щільності [14, с. 84–94]. *Цілісність* треба розуміти як єдність всіх об'єктів і суб'єктів в особистісному образі світу, що задає поле можливостей. *Комунікативність* проявляється як взаємозв'язок процесів інтеграції й диференціації як усередині власного «Я», так і в референтних групах. *Динамічність* виступає як властивість росту числа подій, що відбуваються в одиницю часу, отже, відтворення і тиражування інформації в дедалі більшому обсязі. *Розширення кордонів* обумовлене збільшенням складності інформаційних об'єктів. *Підвищення щільності* є чинником росту взаємозв'язків між суб'єктами діяльності, її інтернаціоналізації, кооперації і підвищенню числа елементарних актів інформаційного обміну в одиницю часу.

Наприклад, на етапі індустріального суспільства особистість як елемент строго певної системи корпоративних зв'язків реалізується насамперед через приналежність до певної корпорації і її місця в соціальній ієрархії, що і визначає умови можливої самореалізації. В інформаційному суспільстві встановлено новий тип автономії особистості за принципом нонієрархії, а саме особистість, «просунута» у плані освіти, здатна гнучко будувати свої відносини з соціальними акторами (індивідами, структурами, спільностями). Сучасне застосування інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденному житті змінює поняття спільності. Комунікація людства принципово здійснюється за допомогою електронних потоків Мережі в on-line режимі. Такий віртуальний кіберпростір дає більше мобільності індивідові, ніж локальний, фізико-географічний простір традиційних спільностей. Актори знаходять анонімність – основні параметри ідентичності, наприклад, стать, раса, національність,

– у віртуальному просторі легко реінтерпретуються. Індивід стає гіпермобільним відносно ідентичності – сам конструює свою, мережеву ідентичність.

З позицій структуралізму інформаційну епоху обґрунтовують «мережевою аргументацією». Так, М. Кастельс висловився категорично: «Ця структура, яку я називаю *мережевим суспільством*, тому що воно створене мережами виробництва, влади і досвіду, які утворюють культуру віртуальності в глобальних потоках, які перетинають час і простір, є новою соціальною структурою інформаційної епохи. Не всі соціальні виміри й інститути додержуються логіки мережевого суспільства, подібно до того як індустріальні суспільства протягом довгого часу включали численні передіндустріальні форми людського існування. Але всі суспільства інформаційної епохи справді пройняті – з різною інтенсивністю – повсюдною логікою мережевого суспільства, чия динамічна експансія поступово абсорбує й підкоряє переднявні соціальні форми. Розуміння нашого світу вимагає одночасного аналізу мережевого суспільства і його конфліктних викликів» [11, с. 505].

Одним із конфліктних викликів мережевого суспільства вважаємо фактор інформаційної межі зростання. Це вимагає пояснення. Конкретні об'єктивні процеси не можуть зростати нескінченно. Зростання є перехідним етапом і описується експонентою. Обмеженість наявних ресурсів гальмує зростання і не дозволяє перебороти деяку міру. Наявність меж зростання або точок насичення звичайно описують моделями двох типів – гіперболічної та логістичної [15, с. 114–115]. Хід соціокультурних процесів описують саме логістичною кривою.

Логістична аргументація застосовна й до технологічного руху як засобу виживання суспільства. Як справедливо відзначає С. Лем, цивілізація має у своєму розпорядженні свободу свого технологічного розвитку лише доти, доки не натрапить на «інформаційний бар'єр» [16, с. 137]. Досвід минулого свідчить, що енергетичні витрати на одержання нової інформації ростуть у міру переходу від попередніх джерел енергії до наступних. Джерелом знання є інформація. Кількість же інформації, яку можна передати певним каналом зв'язку, обмежена. Наука являє собою такий канал – канал, що з'єднує цивілізацію із середовищем. Розвиток науки протягом трьохсот років не змінює свого темпу. Однак, як було вже зрозуміло С. Лему, експонентне зростання науки буде загальмоване внаслідок браку людських ресурсів, тому що внаслідок непомірного розширення фронту наукових досліджень число людей, що доводиться на кожну його ділянку, зменшується [16, с. 134]. Наука не зникне, зникне лише її вигляд – вигляд, позбавлений обмежень зростання, – що нам знайомий [16, с. 136].

Але, як відомо, коли в суспільства виникає технічна потреба, це просуває науку (наприклад, логістику мережевого суспільства) уперед більше, ніж десяток університетів. Приклад благополучної діяльності мережевої логістики демонструють підприємства фінської компанії Nokia. Як відзначають П. Хіманен і М. Кастельс, ключовим фактором, що визначає ефективність діяльності Nokia стала ефективність її логістики, заснованої на більш прозорому розподілі інформації між компанією і її партнерами, ніж те, що практикують конкуренти [17, с. 42]. У мережевій логістиці значна частка обміну інформацією, продажів і підтримки відбувається через

глобальну електронну мережу. Така «відкрита» логістика Nokia дозволяє ефективно виживати в епоху швидкісної економіки. Під час визначення «цінностей Nokia» було артикульовано чотири фактори: задоволення споживача, повага до особистості, креативність і постійна освіта [17, с. 48]. Певною мірою Nokia являє собою марксівську «асоціацію вільних працівників».

Висновки. Інформаційна епоха виявила загальну екологічно негативну стратегію індустріального капіталізму – прагнення до необмеженого зростання в обмеженому середовищі. Простежуємо й альтернативну стратегію – завдання обумовлених самою людиною меж зростання. Тут працює принцип не заперечення прогресу, а заперечення сліпого, стихійного прогресу. Нова, гуманістична стратегія – створений свідомо «світ без зростання» є рухом технологічного гомеостазу. Цей рух здатна оптимізувати мережева логістика. Вважаємо використання концепту мережевого суспільства евристичним з боку формування ідеології інформаціоналізму.

Література:

1. Эвристика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.statsoft.ru/home/textbook/glossary/gloss_ae.html.
2. Гадамер, Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики [Текст] / Х.-Г. Гадамер ; пер. с нем. ; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с.
3. Лешкевич, Т. Г. Философия науки: традиции и новации. 2001 [Электронный ресурс] / Т. Г. Лешкевич. – Режим доступа: <http://www.i-u.ru/biblio/archive/leshkevich%5Ffilosofija/10.aspx>.
4. Чернієнко, В. О. Криза ідентичності як засада креативної діяльності суб'єктів інформаційного суспільства [Текст] / В. О. Чернієнко, О. В. Новосьолов // Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. – Х. : ХУПС, 2007. – Вип. 2 (28). – С. 57–68.
5. Вартофский, М. Эвристическая роль метафизики в науке [Текст] / М. Вартофский // Структура и развитие науки (Из Бостонских исследований по философии науки). – М. : Прогресс, 1978. – 485 с.
6. Ортега-и-Гассет, Х. Две великие метафоры [Текст] / Х. Ортега-и-Гассет // Теория метафоры : сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. ; вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
7. Анкерсмит, Ф. Нарративная логика. Семантический анализ языка историков [Текст] / Ф. Анкерсмит ; пер. с англ. О. Гавришиной, А. Олейникова ; под науч. ред. Л. Б. Макеевой. – М. : Идея-Пресс, 2003. – 360 с.
8. Урсул, А. Д. Отражение и информация [Текст] / А. Д. Урсул. – М. : Мысль, 1973. – 231 с.
9. Момджян, К. Х. Введение в социальную философию [Текст] : учеб. пособие / К. Х. Момджян. – М. : Высш. шк., КД «Университет», 1997. – 448 с.
10. Новик, И. Б. Введение в информационный мир [Текст] / И. Б. Новик, А. Ш. Абдуллаев. – М. : Наука, 1991. – 228 с.
11. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Текст] / М. Кастельс ; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
12. Кузнецов, А. Ю. Понятие «информация» как парадигмообразующий концепт [Текст] / А. Ю. Кузнецов // Гуманитарний часопис: зб. наук. праць. – Х. : ХАІ, 2005. – № 3. – 121 с.
13. Roszak, T. The Cult of Information: The Folklore of Computers and the True Art of Thinking [Text] / T. Roszak. – Cambridge : Lutterworth press, 1986.
14. Каптерев, А. И. Информатизация социокультурного пространства [Текст] / А. И. Каптерев. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 512 с.
15. Плотинский, Ю. М. Модели социальных процессов [Текст] / Ю. М. Плотинский. – М. : Логос, 2001. – 296 с.
16. Лем, С. Сумма технологии [Текст] / С. Лем. – М. : ООО «Издательство АСТ»; СПб. : Terra Fantastica, 2002. – 668 с.
17. Химанен, П. Информационное общество и государство благосостояния: Финская модель [Текст] / П. Химанен, М. Кастельс ; пер. с англ. А. Калинин, Ю. Подорога (гл. 4); посл. Б. Кагарлицкий. – М. : Логос, 2002. – 224 с.